

Міністерство освіти та науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Інститут філології
Кафедра англійської філології

ВАСИЛЬЯНЦ Олександра Сергіївна

**БІБЛІЙНІ МОТИВИ ТА ЇХ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СЕРІЇ КНИГ
ДЖ.К. РОЛІНГ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

кваліфікаційної роботи на здобуття наукового ступеня
магістра філології

м. Миколаїв — 2020

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі англійської філології Чорноморського національного університету ім. Петра Могили.

Науковий керівник:

к. філол. н., доцент

Старшова Оксана Олександрівна

Захист відбудеться 24 лютого о 9 годині на засіданні атестаційної комісії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження: протягом багатьох років літературознавці особливо зацікавлені у серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера. Якщо для дітей ці романи стають захоплюючими пригодницькими оповідями, то для дорослих вони часто перетворюються на історію, сповнену символів. Реакція більшості християн на вихід серії книг про Гаррі Поттера була, у більшій мірі, позитивна. Але існує чимало випадків, коли читачі засуджували як книги, так й їх автора. Таким чином, дана ситуація спровокувала не тільки заборону романів, а й їх спалювання. Не зважаючи на це, Дж.К. Ролінг наголошує на тому, що її романи не несуть в собі жодної загрози для християнства. І все ж таки через увесь “шум і лют””, який завжди переслідує дані романи, люди часто сприймають їх як протилежність християнській вірі. Саме тому багато досліджень фокусуються на вивченні теми віри у даній серії книг. Дослідженням цієї проблематики займалися і займаються як вітчизняні, такі і зарубіжні науковці: Дмитро Биков, Дерек Мьорфі, Беатріс Гроувз, Джон Кіллінгер, Конні Ніл та багато інших. Але вони фокусуються на складовій “віри” у романах, намагаючись зрозуміти, як саме дані книги впливають на молодше покоління та які цінності вони формують у читачів, а не на вивченні біблійних мотивів та їх трансформацій у даній серії книг.

Актуальність теми визначається зацікавленістю літературознавців у вивченні книг, які охоплюють релігійну тематику та мотиви, пов’язані з нею. Зокрема, їх особливий інтерес викликає серія романів Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера. Незважаючи на те, що перший роман вийшов у 1997 році, інтерес до Поттеріани досі не слабшає. Але тільки у декількох дослідженнях літературознавці роблять спробу опрацювати біблійні мотиви та їх трансформації, які присутні у романах про Гаррі Поттера. Майкл Нельсон виокремлює, що романи про Гаррі Поттера включають в

себе такі важливі теми, як “...*смилівість, вірність, дружба, співчуття, поблажливість, наполегливість та самопожертва*”. До того ж, він висуває припущення, що такі теми могли бути запозичені саме з християнської теології. Джон Грейнджер вважає, що віра Дж.К. Ролінг є “*ключем до розуміння її серії книг*”. Це і робить дану серію книг не тільки ґрунтовним, але й цікавим матеріалом для дослідження.

Метою дослідження є виявлення особливостей трансформацій біблійних мотивів і сюжетів у серії книг Дж.К. Ролінг “Гаррі Поттер”.

Мета обумовлює розв’язання таких **завдань**:

- 1) узагальнити існуючі дослідження Біблії та її місця у світовій культурі та з’ясувати співвіднесення таких понять як біблійні мотиви, біблійні сюжети, біблійні символи та їх функціонування у художній літературі;
- 2) розглянути приклади проявлення біблійних алюзій у творах світової літератури;
- 3) ознайомитися із основними аргументами за і проти серії книг про Гаррі Поттера з точки зору християнства;
- 4) простежити причини популярності жанру фентезі та його відмінності від казки;
- 5) дослідити особливості інтерпретації біблійних образів і сюжетів в серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера.

Об’єктом є образи і сюжетні елементи Біблії в серії романів про Гаррі Поттера.

Предметом є інтерпретації біблійних образів і сюжетних елементів, які з’являються у серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера.

Матеріалом дослідження є серія книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера, яка розуміється як складний ідейно-естетичний комплекс, який базується на оригінальності авторської ідеології та поетики.

У роботі застосовано **такі методи дослідження**: порівняльний метод (для виявлення зв’язків між мотивами та сюжетами Біблії та їх інтерпретаціями у серії книг), стилістичний метод (для виявлення індивідуальних особливостей

стилю автора у тексті), мікроаналіз (для детального дослідження окремих елементів тексту), творчо-генетичний метод (для дослідження історії створення літературного твору).

Наукова новизна полягає у тому, що у кваліфікаційній роботі вперше проведено дослідження серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера із залученням не тільки зв'язку образів Гаррі Поттера та Ісуса Христа, а й інтерпретацій біблійних мотивів, сюжетів та символів, визначена роль Біблії у створенні даних романів та особливості трансформацій біблійних образів та елементів.

Практична цінність: результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані для висвітлення питань, які стосуються сучасних інтерпретацій біблійних образів та елементів, для підготовки до спецкурсів, розробки лекцій з історії зарубіжної літератури в університетах та дослідження проблем, пов'язаних з місцем Біблії у світовій культурі.

Апробація роботи: часткові результати дослідження відображено у науковій публікації ЧНУ ім. Петра Могили у науково-дослідницькому журналі “Студентські наукові студії”, що видаються у ЧНУ ім. Петра Могили.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначена мета та завдання, які ми досягаємо у кожному розділі, вказано на об'єкт і предмет роботи загалом, окреслені методичні засади магістерської роботи, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі ми розглянули теоретичні основи дослідження Біблії та жанру фентезі.

Перший підрозділ присвячено Біблії та її значенню для світової культури та надаються необхідні знаряддя для дослідження трансформацій біблійних символів, сюжетів та мотивів у практичній частині роботи.

У Біблії міститься все те, що здатне розповісти читачам про загальнолюдські цінності та суспільне життя. Для європейської та юдеохристиянської культури Біблія є “осьовим” архетекстом не тільки у вузькому сенсі цього слова. Вона являється не тільки архетекстом релігійного дискурсу, але, перш за все, архетекстом культури. Більш того, Біблія є передтекстом Корану та мусульманської культури, яка у своїх основоположних сенсах спирається на релігійно-духовні та етичні положення Біблії. Крім цього, для пост-біблійної єврейської та європейської літератури, починаючи із епохи пізньої Античності, Біблія є архетекстом, який впливає на жанрово-стильові пошуки письменників.

У підрозділі, який присвячений поняттю біблійного інтертексту, надаються необхідні знаряддя для дослідження трансформацій біблійних символів, сюжетів та мотивів у практичній частині роботи.

Підрозділ під назвою “Біблія як джерело сюжетів та персонажів для літератури” представляє деякі приклади творів, які включають у себе алюзії на біблійні сюжети, які дозволяють зрозуміти значення Біблії для світової літератури.

Ми розглянули декілька прикладів їх проявлення у трагедії Вільяма Шекспіра “Гамлет”, у соціально-психологічному романі Федора Достоєвського “Злочин і кара”, у фентезійній серії книг К.С. Льюїса “Хроніки Нарнії”, в алегоричному романі Вільяма Голдінга “Володар мух”, в антиутопічній серії книг Вероніки Рот “Дівергент”, у детективному романі Дена Брауна “Код да Вінчі” та у фентезійному романі Ніла Геймана та Террі Пратчетта “Добрі передвісники”. Таким чином, Біблія досі залишається одним із найпотужніших стимулів для світового літературного процесу. Біблія стала своєрідним інтертекстом чи конкретним канонем, до якого письменники звертаються у пошуках універсальних істин, правил та моралі, які пов'язані із людським існуванням. На біблійні теми вже написана неймовірна кількість поем, п'єс, романів і оповідань багатьма мовами світу. Протягом багатьох століть різноманітні біблійні персонажі спонукають творчу уяву письменників та

виступають героями літературних творів найрізноманітніших жанрів, від релігійно-повчальних оповідань та лірики до історичних романів, фентезійної літератури та постмодерністських творів.

У підрозділі “Релігійні дебати з приводу серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера” проаналізовано основні аргументи за і проти серії книг про Гаррі Поттера з точки зору християнства.

У силу характерних особливостей фентезі, серія книг про Гаррі Поттера все одно має справу із релігією, тобто певною системою вірувань. Це включає як використання сюжетів, так і звернення до світогляду людини. Романи Ролінг не викликають глобального протесту в ортодоксальних релігійних колах. Але варто зазначити, що існує серйозна заклопотаність у представників різних конфесій і релігій. У даних фентезійних книгах немає критики релігії. Однак використання деяких уявлень, які можуть відсилати до язичництва (до якого відносяться шанування природи та різноманітні магичні ритуали), іноді сприймаються як неприпустима проповідь магії і чаклунства. Таку позицію займають ті, хто взагалі не сприймають секулярну культуру. Але, незважаючи на усі протести, романи Ролінг продовжують захоплювати величезну кількість дітей та дорослих навколо світу.

У підрозділі під назвою “Феномен фентезі у сучасному культурному просторі” були простежені причини популярності жанру фентезі та його відмінності від казки.

Література фентезі має багато спільного як з народною казкою, так і з авторською, розділяючи такі характеристики як сюжетні ходи, характеристики героїв та ігровий (репрезентаційний) характер. Але фентезі відрізняється від казки своєю визначеністю категорій простору і часу, сучасним підходом до особистості та тяжінням до хаотичного початку. Тому фентезі, як авторська історія, передбачає презентацію певних ідей та установок. До того ж, фентезійна література займає провідні позиції серед багатьох читачів. Нестабільність сучасного суспільства призводить до неминучої втрати деяких соціальних і моральних орієнтирів. Не знаходячи застосування своїм силам та

прагненням у реальному світі, люди вирішують шукати відповіді на питання не в реальному світі, а в уявному. Вибух фентезі став можливим не тільки через потребу сучасного читача у яскравих враженнях, але й завдяки виникненню бажання осмислити все те, що відбулося у світі за дві тисячі років. Таким чином, авторам вдається розповідати та змушувати інших замислюватися над важливими проблемами за допомогою вигаданої реальності. Ті константи моралі та поведінки, джерелом яких являється Біблія, також знаходять своє відображення у фентезійній літературі. Багато письменників використовують і продовжують використовувати біблійні сюжети та образів у своїх фентезійних історіях. А читачі також звертаються до творів, написаних у жанрі фентезі, аби осмислити всю історію і культуру людства та знайти своє місце у світі, навіть у тому випадку, якщо воно знаходиться в таких уявних місцях як Гогвортс, Середзем'я чи Нарнія.

Другий розділ магістерської роботи “Інтерпретації біблійних сюжетів та образів у серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера” відведено для результатів аналізу з огляду на трансформації біблійних сюжетів, образів та символів, які можна простежити у даних фентезійних романах.

У підрозділі 2.1 “Трансформації біблійних сюжетів у серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера” надає інформацію про аналіз серії книг з огляду на їх зв'язок із Біблією на рівні сюжетів та мотивів.

Як зазначає сама Дж.К. Ролінг, книги не створювалися для того, щоб заохочувати дітей до чарівництва. До того ж, вона неодноразова повторювала те, що євангельські алюзії у романах, особливо, у сьомій частині серії книг, є очевидними. Ролінг також включає прямі цитати із Біблії до своїх романів, які грають велику роль у розкритті основних тем усієї Поттеріани. В цілому, підтвердженням залучення Біблії до даної серії романів є співпадіння наступних сюжетів:

1. сюжет побиття немовлят;
2. сюжет втечі Святого Сімейства до Єгипту;
3. сюжет моління про Чашу;

4. сюжет битви архангела Михаїла із драконом (змієм).

У підрозділі 2.2 “Трансформації біблійних образів у серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера” надає інформацію аналіз серії книг доводить, що дані фентезійні романи мають зв'язок із Біблією на рівні образів.

Між образами із Біблії та персонажами із серії книг про Гаррі Поттера існують чіткі паралелі. Найяскравіше цей зв'язок відображається у наступних парах персонажів:

1. Гаррі Поттер та Ісус Христос;
2. Альбус Дамблдор та Бог;
3. Волдеморт (Том Ярволод Реддл) та Сатана.

У підрозділі 2.2.1 представлений аналіз персонажа Волдеморта та його зв'язок із образом Сатани, на який є декілька основних причин:

1. бажання володіти світом та повелівати усіма людьми (чарівниками);
2. прагнення стати сильнішим за Бога (Дамблдора) та зайняти його місце володаря світу (чи наймогутнішого чарівника);
3. страх перед своїм творцем (Дамблдором, який надає можливість опанувати мистецтво чаклунства);
4. зв'язок із символом змії.

У підрозділі 2.2.2 представлений аналіз персонажа Альбуса Дамблдора та його зв'язок із образом Бога, на який є декілька основних причин:

1. загадковість та неможливість зрозуміти, що являється правдою про нього, а що брехнею, адже кожен уявляє Бога по-своєму;
2. надання порад Ісусу (Гаррі Поттеру), аби направити його на правильний шлях;
3. гордість за Ісуса (Гаррі Поттера), коли той приносить себе у жертву заради того, щоб врятувати усе людство;
4. турбота про найслабших та тих, кому потрібна допомога (маглів, у яких немає жодних чарівних здібностей);
5. тісний зв'язок із Святим Духом (феніксом Фоуксом);

6. виконання кожної дії як частини глобального плану, який має привести до фіналу, який визначений вже набагато раніше.

У підрозділі 2.2.3 представлений аналіз персонажа Гаррі Поттера та його зв'язок із образом Ісуса Христа, на який є декілька основних причин:

1. дива, які оточують Ісуса (Гаррі) протягом усього шляху;
2. напівкровність (Гаррі як син чистокровного мага та чарівниці, яка народилася у родині магів та Ісус як син земної жінки та верховного божества);
3. відчуття самотності, яке супроводжує під час квесту;
4. обраність (Гаррі як переможець Волдеморта у передбаченні Сивіли Трелоні та Ісус як рятівник людства за Божим планом);
5. дивовижні знаки, які сповіщають народження месії;
6. шрами як знаки участі у битві проти зла;
7. ототожнення з батьком;
8. готовність пожертвувати життям заради інших;
9. воскресіння.

У підрозділі 2.2.4 представлений аналіз персонажа Северуса Снейпа та його зв'язок із образом Іуди та персонажів Рона Візлі та Герміони Грейнджер та їх зв'язок із образами апостолів Петра і Павла.

Останній підрозділ присвячений біблійному символізму у серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера.

Незважаючи на те, що у серії книг про Гаррі Поттера присутні не тільки чарівники, а й найрізноманітніші зілля та закляття, у них можна знайти декілька важливих християнських символів. Найцікавішими символами, які зустрічаються на сторінках даних фентезійних романів, можна назвати:

1. символ оленя як Святої Трійці;
2. символ Кімнати на Вимогу як надії та прощення;
3. символ могили Доббі як смерті та воскресіння;
4. символ Забороненого лісу як Гетсиманського саду.

У висновках висвітлено короткі результати роботи у двох розділах, аналіз поставлених та виконаних завдань.

Основні положення кваліфікаційної роботи висвітлено в таких публікаціях:

1. Васильянець О.С. *Brand New Christianity in the Fantasy Genre? Transformations of Biblical Motifs in the Harry Potter Book-Series by J.K. Rowling*. “Студентські наукові студії”, ЧНУ ім. Петра Могили, 2020.

АНОТАЦІЯ

Васильянець Олександра. Біблійні мотиви та їх трансформації у серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера. — Миколаїв, 2020.

У даному авторефераті розглядається короткий зміст кваліфікаційної роботи “Біблійні мотиви та їх трансформації у серії книг Дж.К. Ролінг про Гаррі Поттера” на отримання наукового ступеня магістра філології. Загальна характеристика роботи окреслює важливі аспекти дослідження, включаючи актуальність теми, мету, завдання, об’єкт, предмет та методологію, яка була взята за основу. Також зазначено, що апробація роботи відображена у вигляді статті “Brand New Christianity in the Fantasy Genre? Transformations of Biblical Motifs in the Harry Potter Book-Series by J.K. Rowling”, у якій подані часткові результати дослідження. В основному змісті роботи надана інформація про структуру кваліфікаційної роботи, яка складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та практичного), дванадцяти підрозділів та висновків. До кожного пункту надаються короткі результати дослідження, які були отримані відповідно до поставлених завдань.

Ключові слова: Біблія, біблійні символи, Гаррі Поттер, Дж.К. Роулінг, Ісус Христос, трансформації біблійних мотивів

ABSTRACT

Oleksandra Vasyliants. Biblical Motifs and Their Transformations in the Harry Potter Book-Series by J.K. Rowling. — Mykolaiv, 2020.

In the given autoabstract, one can get familiar with a summary of the master's degree thesis "Biblical Motifs and Their Transformations in the Harry Potter Book-Series by J.K. Rowling". The overall description of the thesis provides several crucial aspects of the research, including relevance of the chosen topic, its aims, tasks, object, subject, and methods. It is also outlined that approbation was done in the form of the article called "Brand New Christianity in the Fantasy Genre? Transformations of Biblical Motifs in the Harry Potter Book-Series by J.K. Rowling" that includes partial results of the research. The main content provides information about the structure of the thesis, which includes an introduction, two sections (theoretical and practical ones), twelve sub-sections, and conclusions. Each point includes the essential pieces of information about results received according to the mentioned tasks.

Key words: the Bible, biblical symbols, J.K. Rowling, Jesus Christ, Harry Potter, transformations of Christian motifs

АННОТАЦИЯ

Васильянец Александра. Библейские мотивы и их трансформации в серии книг Дж.К. Роулинг про Гарри Поттера. — Николаев, 2020.

В данном автореферате рассматривается короткое содержание квалификационной работы "Библейские мотивы и их трансформации в серии книг Дж.К. Роулинг про Гарри Поттера" на получение научной степени магистра филологии. В общей характеристике работы указываются важные аспекты исследования, включая актуальность темы, цель, задания, объект, предмет и методологию, взятую за основу. Также указано, что апробация работы была выполнена в виде статьи "Brand New Christianity in the Fantasy Genre? Transformations of Biblical Motifs in the Harry Potter Book-Series by J.K. Rowling", в которой поданы частичные результаты исследования. В основном содержании работы значится информация про структуру квалификационной работы, которая состоит из введения, двух разделов (теоретического и практического), двенадцати подразделов и выводов. К

каждому пункту прилагаются короткие результаты исследования, которые были получены в соответствии с поставленными заданиями.

Ключевые слова: Библия, библейские символы, Гарри Поттер, Дж.К. Роулинг, Иисус Христос, трансформации библейских мотивов